

מבט על, גיליון 848, 21 באוגוסט 2016

האם ממשל אובמה מכין את הרקע לקבלת החלטה חדשה במועצת הביטחון בסוגיית ההסדר הישראלי-פלסטיני?

זכי שלום

על רקע פעילות הטרור הפלסטיני המוגברת ולחצים כבדים מצד חוגים בימין הפוליטי בישראל, ניכרת מגמה של ממשלת ישראל להאיץ במידת מה את היקפי הבניה בהתנחלויות. דווח כי הממשלה אישרה הפקדת תכניות לבניה של 560 יחידות דיור במעלה אדומים ו-240 יחידות דיור ברמות, גילה וחר חומה. כן אושרה הקמתן של כ-600 יחידות דיור עבור הפלסטינים בגבעת המטוס שבמזרח ירושלים. עוד קודם לכן החליטה הממשלה לאשר העברת 82 מיליון שקל להתנחלויות ביהודה ושומרון ולהפסיר בנית 42 יחידות דיור בקרית ארבע.

בתגובה פרסם דובר מחלקת המדינה, ג'ון קירבי, ב-10 ביולי 2016, תגובה מפורטת וחריגה למדי בחריפות: "אנו מודעים לדיווחים על כוונתה של ממשלת ישראל לקדם בניית מאות יחידות דיור בהתנחלויות ישראליות בגדה המערבית ובמזרח ירושלים. אם נכונים דיווחים אלה, מדובר בצעד נוסף במה שנראה כתהליך שיטתי להשתלטות על קרקעות, הרחבת התנחלויות ולגליזציה של מאחזים, המערער באורח יסודי את הסיכויים למימוש חזון שתי המדינות". הדובר הדגיש כי הממשל האמריקאי מתנגד לצעדים אלה, המנוגדים לתהליך השלום. הדובר הוסיף כי הממשל מודאג מהקצאת אדמות בגדה המערבית לשימוש בלעדי של ישראל, וכן הזכיר את הודעת הקוורטט שפורסמה ביולי 2016 ואשר הבהירה כי מאז הסכמי אוסלו אוכלוסיית המתיישבים ביהודה ושומרון יותר מאשר הכפילה את עצמה, ובשטח C היא אף שולשה: כיום חיים בשטחי הגדה המערבית ומזרח ירושלים לפחות 570,000 מתנחלים ישראלים. מעבר לכך, למעלה ממאה מאחזים בלתי-חוקיים נבנו בשטח C ללא אישור רשמי של ממשלת ישראל, כך שהם אינם חוקיים גם על פי החוק הישראלי. מהלכים אלה, כדברי דובר מחלקת המדינה, יוצרים סיכון להתגבשות מציאות של מדינה אחת ומעלים שאלות רציניות לגבי כוונותיה לטווח ארוך של ממשלת ישראל. לדבריו, הממשל מנהל בסוגיה זו "דיונים חריפים" עם ההנהגה בישראל וכי הוא דן בדרכי התמודדות עם הדילמות שהיא מעלה עם חברי הקוורטט וחברים אחרים במערכת הבינלאומית.

ראש הממשלה, בנימין נתניהו, מתעלם בדרך כלל מהודעות הממשל, המוחות על אישורי בניה בהתנחלויות, שהפכו למציאות שגרתית לאורך השנים ובפרט בזמן כהונתו של הנשיא אובמה. אולם הפעם הוא בחר להשיב לה בהתרגומו: "אנחנו מכירים את העמדה האמריקנית", אמר, "היא לא חדשה והיא [גם] לא מקובלת עלינו. הבניה בירושלים והבניה במעלה אדומים, עם כל הכבוד, זה לא מה שמרחיק את השלום. מה שמונע את השלום זה קודם כל ההסתה המתמדת נגד קיומה של מדינת ישראל בגבול כלשהו, והגיע הזמן שאומות העולם כולן יכירו באמת הפשוטה הזאת".

ב-27 ביולי 2016 פרסמה מחלקת המדינה הודעה נוספת, חריפה יותר, נגד פעילות ההתנחלות של ישראל. לאחר שמנה שורה של אישורי בניה ביהודה ושומרון, קבע הדובר ג'ון קירבי כי הממשל "מודאג מאוד" ו"מתנגד בחריפות" [לפעילות זו] "המנוגדת ליעד השלום" [והממחישה] "תהליך סיסטמטי של האצת פעילות ההתנחלות המחבלת בסיכויים לממש את פתרון שתי המדינות". כן התייחס הדובר ל"מספר ההולך וגדל של הרס מבנים פלסטינים בשטחי הגדה וירושלים המזרחית המותיר עשרות פלסטינים, כולל ילדים, חסרי קורת גג". הדובר, הזכיר את קביעת הקוורטט כי פעילות זו מבטאת "תהליך מתמשך של השתלטות על אדמות, הרחבת התנחלויות, הכשרת מאחזים ומניעת התפתחות פלסטינית היוצרת סיכון לחיזוק המציאות של מדינה אחת, כיבוש נצחי ועימות". הפעם הגיב להודעה ראש עיריית ירושלים, ניר ברקת. בדבריו, שאפשר להניח שתואמו עם נתניהו, הוא דחה את הטענה כאילו מדובר בפעולה מתגרה. עיריית ירושלים, קבע ברקת, פועלת על בסיס ענייני לטובת בני כל הדתות בעיר ושומרת על זכויות תושביה, בדיוק כפי שעושה ארצות הברית.

ב-10 באוגוסט 2016 מתחה אליזבת טרודו, שהחליפה את קירבי בתפקיד דובר מחלקת המדינה, ביקורת על כוונתה של ממשלת ישראל להרוס מבנים פלסטינים בעיירה סוסיא. הדוברת הדגישה כי הממשל האמריקני רואה

**האם ממשל אובמה מכין את הרקע לקבלת החלטה חדשה במועצת הביטחון
בסוגיית ההסדר הישראלי-פלסטיני?**
מאת: זכי שלום
מבט על, גיליון 848, 21 באוגוסט 2016

בדאגה רבה מהלכים אלה, שיגרמו נזק רב לפלסטינים השוכנים באזור, למחרת היום פרסמה הדוברת מחאה נוכח הידיעות על כוונת ממשלת ישראל למצוא פתרון לבעיית היישוב עמונה "הבלתי-חוקי" (illegal) על בסיס העתקתו למקום אחר, תוך הפקעת אדמות פרטיות של פלסטינים. לדבריה, מעשית מדובר בהקמת התנחלות חדשה, וזאת לאחר שממשלת ישראל הכשירה בשנה האחרונה 32 מאחזים בלתי-חוקיים – בניגוד למחויבותה לפתרון של שתי מדינות.

התבטאויות אלה נועדו להעביר לישראל מסר ברור וחד משמעי: סוגיית ההתנחלויות, כחלק מקידום תהליך השלום, "בוערת בעצמותיו" של הממשל והוא ימשיך לעסוק בה עד לסיום כהונתו החוקית. דברים ברוח זו ביטא מזכיר המדינה, ג'ון קרי, לאחר פגישתו עם אבו מאזן, ב-29 ביולי 2016. יתר על כן, הממשל כורך בהודעות הגיוני שלו בחבילה אחת את הבניה בירושלים ובשאר חלקי יהודה ושומרון וכן את תופעת המאחזים ולמעשה מבהיר כי אינו מכיר בתקפות טענתה של ישראל בדבר "הבנות" עמו בסוגיית היקף ומיקום הבניה בהתנחלויות. ובנוסף, התבטאויות הממשל מבהירות שגם מעורבות בסוגיית ההתנחלויות מצדה של הרשות המשפטית בישראל, הנהנית בדרך כלל מיוקרה בינלאומית, אינה מעניקה חסינות מפני גינוי מצד הממשל.

את משמעותם של מסרים אלה יש לבחון הן בהיבט הפנים-אמריקאי, והן במישור היחסים בין ארצות הברית לישראל. מסריו של הממשל בסוגיית ההתנחלויות, ובפרט נכונותו להתריס לא רק נגד מדיניות הממשלה אלא גם מול מהלכים של הרשות השופטת בישראל, מתמיהים בין היתר על שום העברתם בזמן מערכת הבחירות הסוערת לנשיאות. קיימת אפשרות, שיש להניח שהממשל אינו מתעלם ממנה, שהמועמד הרפובליקני דונלד טראמפ ינצל התבטאויות אלה כדי להצביע על יחס בלתי-ידידותי מצד ממשל אובמה לישראל, בתקווה להעביר לצדו קולות של בוחרים, בעיקר יהודים. מנגד, אפשר שבנסיבות הקיימות, על רקע המסורת רבת השנים של תמיכת רוב יהודי ארצות הברית במפלגה הדמוקרטית ועל רקע הביקורת שיש בקרב הקהילה היהודית בארצות הברית על מדיניות ההתנחלות של הממשלה, הממשל מעריך שבכל מקרה מרבית הקולות בקהילה היהודית יינתנו למועמדת הדמוקרטית, הילרי קלינטון, הנתמכת על ידי הנשיא אובמה.

מעבר לכך, התבטאויות אלה עשויות ללמד על מגמה של הממשל להכין את הרקע וההצדקה הדיפלומטיים-האידיאולוגיים להימנעות אמריקנית מהטלת ווטו במועצת הביטחון על קבלת הצעת החלטה, שתניח תשתית חדשה, פחות נוחה לישראל, להנעת תהליך השלום. הדיונים בממשל מתמקדים בהצעת החלטה שתובא למועצת הביטחון בתקופה נובמבר 2016–ינואר 2017 שבין הבחירות לנשיאות בארצות הברית להשבעת הנשיא החדש, שבה אין צורך להתחשב בשיקולי בחירות.

ממשל הנשיא אובמה מגיע לסיום כהונתו בתחושה כבדה של תסכול נוכח כישלונם להניע את התהליך המדיני – נושא שקיבל עדיפות עליונה מבחינתו במהלך כהונתו. התבטאויותיהם של הנשיא אובמה ואנשי ממשל אחרים מלמדות בעליל על הטלת מרב האשמה לכישלון על ממשלת ישראל והעומד בראשה, אם כי גם הרשות הפלסטינית אינה משוחררת מאחריות. ככל הנראה, הממשל מבקש לסיים את כהונתו בהצגת הישג של יצירת תשתית מדינית חדשה להנעת תהליך השלום.

על ממשלת ישראל מוטלת החובה להכיר ב"גודל השעה" ובמשמעויות החמורות ומרחיקות הלכת שיכולות להיות לקבלת החלטה חדשה במועצת הביטחון עקב היווצרותה של מציאות מדינית-אסטרטגית חדשה, קרוב לוודאי בלתי הפיכה ומאד לא נוחה לישראל. לכן, בנסיבות הקיימות על ממשלת ישראל לעשות מאמץ מרוכז במטרה להגיע להבנות עם ממשל אובמה בנושאי תהליך השלום וההתנחלויות. איום ב"צעדי תגמול", כגון סיפוח שטחים ביהודה ושומרון, ביטול מחויבות להסכמי אוסלו ולנאום בר אילן, וכן הפיכת עמדת הממשל בסוגיות אלה לסלע מחלוקת במערכת הבחירות לנשיאות, לא ישרתו את האינטרסים של מדינת ישראל בתקופה זו.

מעמדו היציב והעוצמתי של ראש הממשלה נתניהו מאפשר לו ליצור מאזן כוחות שונה מזה הקיים היום בממשלתו, וכך להפגין נכונות לנקוט צעדים של ממש שיפיסו את דעת הממשל האמריקאי. סוגית איראן אינה מהווה עוד סלע מחלוקת קונקרטי בין ישראל לארצות הברית וגם סוגיית הסיוע הביטחוני לישראל עומדת ככל הנראה בפני פתרון, וזאת נוסף לכך שעד כה, ובניגוד לעבר, ממשלת נתניהו הצליחה ליצור דימוי של אי-מעורבות במערכת הבחירות לנשיאות ארצות הברית. כל אלה מגבירים את הסיכוי לכך שממשלת נתניהו תוכל לממש את היעד החשוב של שכנוע הממשל האמריקאי למנוע החלטה במועצת הביטחון בנושא התהליך המדיני.